

завичай на мережу закордонних підприємств, контролює за підтримки держави валютні та кредитні операції на світовому ринку.

Країни з розвинутою ринковою економікою активно підтримують власні транснаціональні компанії і банки, які, у свою чергу, створюють умови для надходження податків від широкої міжнародної діяльності, а також розширення їх економічного й політичного впливу, допомагають встановити контроль над економікою деяких зарубіжних країн. Важливе завдання нинішніх перетворень у вітчизняній фінансовій і банківській сферах необхідно вбачати в тому, щоб українські великі національні й транснаціональні банки брали активну участь у формуванні глобальної економічної стратегії країни.

Література:

1. *Башлай С. В.* Роль банківської системи в розвитку фінансового ринку України / С. В. Башлай, О. В. Шумкова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Т. 15. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – 336 с.

2. *Узунов Ф. В.* Підвищення соціальної відповідальності бізнесу як передумова рівноправного партнерства між державою і бізнесом / Ф. В. Узунов // Економіка та держава. – 2014. – № 1. – С. 125–128.

3. Україна. Фінансовий сектор та економіка: нова стратегія реформ : матеріали конф., 22-23 червня 2006 р. – К. : Козаки, 2006. – 124 с.

4. *Стефанюк І.* Державне управління фінансовими ресурсами у сфері підприємництва / І. Стефанюк // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. – № 7. – С. 6–8.

5. *Стеченко Д. М.* Управління регіональним розвитком : навч. посіб. / Д. М. Стеченко. – К. : Вища шк., 2000. – 223

Надійшла до редколегії 19.10.2015 р.

УДК 351.712

А. А. Митник,

аспірант кафедри права та європейської інтеграції ХарPI НАДУ, м. Харків

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Досліджено аспекти розвитку відносин між державою та бізнесом у розвинених країнах; охарактеризовано сфери їх взаємодії, визначено переваги та недоліки інституційної та посередницької моделей взаємодії держави та бізнесу, здійснено порівняльний аналіз моделей державно-приватного партнерства.

Ключові слова: держава, бізнес, взаємодія, інституційна модель, посередницька модель, державно-приватне партнерство.

А. А. Митник,

Postgraduate Student of Law and European Integration Department, KRI NAPA, Kharkiv

THEORETICAL AND CONCEPTUAL MODELS FOR STATE-BUSINESS INTERACTION

The paper examines the aspects of relations between the state and business in developed countries, describes their cooperation spheres, defines the advantages and disadvantages of institutional and intermediary models for state-business cooperation, and provides a comparative analysis of public-private partnership models.

Key words: state, business, interaction, institutional model, intermediary model, public-private partnership.

Ефективне управління процесом узгодження інтересів і координації зусиль держави та бізнесу як основних інститутів ринкової економіки є одним з домінуючих напрямків державного управління, що забезпечує адекватне врахування нових тенденцій економічного розвитку, успішний рух у відповідності із заданими системою управління цільовими векторами та досягнення етапних стратегічних і тактичних завдань економічних систем різних ієрархічних рівнів.

Однак на сьогодні в Україні відсутня системність у вирішенні проблем державного управління економікою, недостатньо чітко визначені механізми управління перетвореннями відносин держави і бізнесу в контексті стимулювання соціально-економічного розвитку. З огляду на це особливої актуальності набуває детальне вивчення зарубіжного досвіду та глибоке теоретичне обґрунтування сутності, завдань, принципів, моделей, механізмів державного управління взаємодією держави та бізнес-сектору.

Класичне розуміння сутності взаємодії влади та бізнес-структур в умовах ринкової економіки розробили зарубіжні вчені-економісти П. Друкер, Р. Кантільон, А. Керолл, Ф. Котлер, М. Фрідман, Р. Хейвуд, Т. Шеллінг, Й. Шумпетер та інші.

Дослідження взаємовпливу і взаємодії держави та бізнесу в умовах сучасних тенденцій функціонування економіки знайшло відображення в наукових роботах В. Варнавського, З. Варналія, А. Гальчинського, А. Дегтяра, А. Музиченка, М. Чумаченка, А. Чухна, та багатьох інших учених, що обумовлено високою актуальністю і полідисциплінарністю даного тематичного спрямування. Разом з тим, потребують систематизації та узагальнення моделі взаємодії держави і бізнесу, що стане теоретичним підґрунтям для подальшого вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку державно-бізнесової співпраці.

Метою статті є систематизація теоретико-концептуальних засад формування моделей взаємодії держави з бізнес-середовищем, що склалися у світовій практиці.

З 90-х рр. минулого століття державне управління ряду розвинених демократичних країн, таких як США, Англія, Нова Зеландія та ін., переживаючи кризу традиційної моделі управління, дедалі більше орієнтуються на ідеї пост-бюрократичної організації, що припускає відмову від традиційної ієрархічної структури управління на користь горизонтальних відносин партнерства, кооперації, переходу від «логіки установи» до «логіки обслуговування», до розвитку нового державного менеджменту, що виключає жорсткі вертикальні форми «панування-підпорядкування» [6]. Зміна парадигми державного управління, що полягає в розгляді державних органів як керуючих структур, що надають специфічні послуги, у розвинених країнах в значній мірі відбувається завдяки реалізації концепції «Електронного уряду», коли підвищення ефективності функціонування держапарату і поліпшення його взаємодії з бізнесом і громадянами забезпечується за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Крім цього, у світі все більше укріплюється і інституційно оформлюється ідея соціально-відповідального бізнесу, активно структуруючого соціальний простір у напрямку суспільного служіння. В Україні корпоративна соціальна відповідальність в останні роки починає розглядатися як новий фактор взаємодії бізнесу і суспільства, бізнесу і держави.

Взаємодія держави і бізнесу, а також зміна підходів до організації даного процесу, може бути структурована у трьох основних взаємозалежних площинах: політичній, соціальній, економічній (рисунок).

Рисунок. Сфери взаємодії держави та бізнесу

При цьому в першому випадку об'єктом дослідження виступають взаємини бізнес- і політичних еліт на державному та регіональному рівнях на різних етапах трансформації вітчизняної економіки, у другому – корпоративна соціальна відповідальність і зміна парадигми взаємин ділового співтовариства з основними цільовими групами, інкорпорування комерційних структур у соціальну сферу на основі формування власне української моделі соціального партнерства з урахуванням існуючого світового досвіду.

Процес управління взаємодією держави та бізнесу в сучасних умовах складається із створення сприятливих інституційних умов державно-приватного співробітництва з урахуванням їх високої диференціації в різних соціально-економічних системах; вибору, оцінки, організації реалізації та розвитку найбільш ефективних форм і технологій взаємодії суб'єктів з державного та комерційного секторів; стимулювання та регулювання розвитку суб'єктів взаємодії в напрямі узгодження їх економічних інтересів та посилення організаційного, фінансового,

інформаційного, кадрового потенціалу для зміни якісних і кількісних характеристик і результатів взаємодії.

Серед наукових досліджень, присвячених проблематиці взаємодії держави та бізнесу, важливо відзначити роботу Ф. Шамхалова [5], яка охоплює широкий спектр питань взаємозв'язку і взаємозалежності держави та економіки, влади та бізнесу. Розкриваючи сутність і функції держави і підприємництва в ринковій системі господарювання, аналізуючи основні сфери, характерні риси, форми і технології взаємовпливу держави і підприємництва, вчений окреслює своєрідні рамки поля взаємодії економічних та владних структур, що розуміється як «економічний, інституційний, організаційно-правовий та соціальний простір, в рамках якого здійснюється взаємодія підприємництва з органами державної і муніципальної влади і управління».

Зміна економічних концепцій взаємодії держави та бізнесу в українській економіці відбувалася в значній мірі в одному напрямку з вектором аналогічних трансформацій в розвинених країнах з ринковою економікою одночасно з поступовим відходом від діаметральних позицій трактування домінуючої ролі держави або ролі ринкового механізму в управлінні економічним розвитком до суміщеної концепції визнання важливості їх взаємної присутності для збалансованого зростання економіки.

Протягом XX ст. взаємини держави і бізнесу зазнавали в різних країнах істотних змін. Так, з початку минулого століття в США активно розвивалося антимонопольне законодавство, а в період Великої депресії президент США Ф. Рузвельт проводив політику «Нового курсу», значно обмеживши свободу великих корпорацій, що істотно загострило взаємини між державою і бізнесом. Поступово відбувалася формалізація відносин бізнесу з політичними структурами (в 1949 р. був прийнятий закон про лобювання, новий закон – в 1989 р.). У Європі після Другої світової війни (зокрема, у Франції, Австрії, Великобританії) сталася націоналізація низки великих компаній, а прихід до влади ліберального уряду Маргарет Тетчер у 90-х рр. XX ст. у Великобританії спричинив хвилю роздержавлення власності і значного збільшення числа приватних власників, поклавши початок бурхливому розвитку моделі державно-приватного партнерства. Тоді як в Японії і Південній Кореї у другій половині минулого століття становлення великих корпорацій здійснювалося з ініціативи сильної держави і при її безпосередньому контролі за цим процесом в рамках індикативного планування. Заслуговує на увагу той факт, що державна політика зазначених країн передбачала істотну підтримку окремих галузей національної економіки, орієнтувала великі корпорації на інноваційні технології та розвиток конкурентних переваг в умовах глобалізації, роблячи ставку на мультиплікаційний ефект розвитку великого бізнесу [3].

Протягом минулого сторіччя відносини держави та бізнесу ставали предметом дослідження більшості економічних шкіл, включаючи кейнсіанство, лібералізм, монетаризм, неінституціоналізм, марксизм і, хоча їх представники часто формулювали протилежні практичні висновки і рекомендації, об'єктивні закономірності розвитку ринкового господарства, перетин інтересів держави і бізнесу, їх ролі та функціональні особливості зумовили необхідність пошуку деякого балансу інтересів і відмови від радикальних позицій.

Аналіз теоретичних концепцій і емпіричного досвіду дозволяє стверджувати, що існує пряма функціональна залежність між ступенем розвитку та поширеності форм і технологій взаємодії держави та бізнесу і ступенем втручання держави в економічні процеси.

Сформована ситуація актуалізує виявлення резерву потенціалу різних інституційних суб'єктів у частині побудови механізму управління взаємодією державних і приватних структур. Світовий досвід залучення подібних структур у процес взаємодії держави і бізнесу може бути досліджений в кордонах найбільш поширених концептуальних моделей співробітництва (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки основних моделей взаємодії держави і бізнесу

<i>Назва, сутність та територія поширення</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Інституційна модель - передбачає активну участь різних асоціацій та об'єднань бізнесу у взаємодії з владними структурами. Найбільш поширена в Західній Європі, Японії	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечує представництво інтересів великого та малого бізнесу в діалозі з владою - Дозволяє державі порвати зі «зрошенням» інтересів ділових і владних еліт і будувати взаємини з бізнесом на цивілізованій основі - Забезпечує інституціоналізацію і формалізацію контактів представників державного і комерційного секторів 	<ul style="list-style-type: none"> - Жорсткість і висока бюрократизація системи представництва інтересів через спілки та асоціації - Неможливість повного представництва інтересів бізнесу через асоціації, що представляють собою диверсифіковані структури, пов'язані з декількома галузями економіки - Примусове об'єднання бізнесу становить небезпеку для неусталених, рухливих структур перехідної економіки - Неможливість реалізації різноманіття форм і каналів зв'язку з держструктурами
Посередницька (двухсекторна) модель - характеризується появою конкурентної ланки незалежних посередників, що розвиваються в напрямку професіоналізації, спеціалізації, диференціації та розширення спектру послуг. Поширена в США	<ul style="list-style-type: none"> - Використання переваг вільної конкуренції для вибору найбільш життєздатних форм співпраці - Гнучкість в порівнянні з інституційною моделлю - Формування ринків посередництва і послуг для забезпечення представництва інтересів 	<ul style="list-style-type: none"> - Загроза зіткнення суперечливих інтересів за рахунок зростання числа суб'єктів взаємодії - Потенційне звуження інформаційного простору для отримання конкурентних переваг

Протягом тривалого періоду часу двухсекторна система зв'язків з державою вважалася національно-специфічним атрибутом «американської моделі», а загальним правилом визнавалося домінування асоціацій у взаємовідносинах

держави і бізнесу, характерне для західноєвропейських країн та Японії. Поєднання внутрішніх зрушень з глобалізацією світової економіки змінило картину, та інституційна гнучкість стала перетворюватися в найважливіший стратегічний ресурс у всіх сферах, включаючи системи представництва інтересів. Наприкінці 70-х – початку 80-х рр. почався поворот систем представництва інтересів на зближення з американською моделлю.

В науковій літературі існують також інші класифікації моделей взаємодії держави та бізнесу. Наприклад, А. Дегтяр та С. Нарожний [2] на основі аналізу досвіду окремих країн виділяють дві принципово відмінні за роллю держави у цій взаємодії моделі взаємодії держави та бізнесу: плюралістичну і неокорпоративістську.

У плюралістичній моделі держава традиційно розглядається як зовнішня сила, роль якої полягає у виробленні спільно з бізнесом правил регулювання, вирішенні конфліктів, з якими не може впоратися сама ділова спільнота, і в підтримці національного бізнесу на міжнародних ринках.

Плюралістична модель взаємодії бізнесу і держави передбачає: безліч груп тиску, конкуруючих між собою за вплив на політику; лідерство в групах тиску, що адекватно враховує реакцію своїх членів; держава, яка повинна залишатися незалежною від груп тиску, в той час як вони можуть висувати їй свої пропозиції (деякі з них можуть бути навіть інституціоналізовані).

Для корпоративістської або неокорпоративістської моделі взаємодії “бізнес-держави” характерна орієнтація на партнерство і співробітництво різних професійних і соціальних груп (“капіталізм кооперації”), гарантії досягнення певного рівня життя, запобігання можливих потрясінь і втрат, прагнення уникнути невдач у бізнесі. Головним вважається не успіх окремої особистості або компанії, а забезпечення стабільності та успішного розвитку національної економіки в цілому. Держава в корпоративістській традиції є важливим економічним агентом, що забезпечує вироблення та дотримання загальних “правил гри”, а також розглядається як сила, що несе великі соціальні зобов’язання перед суспільством в цілому і має тому право висувати відповідні вимоги до бізнесу. Неокорпоративізм ґрунтується на наявності інституційної форми правління, в якій організації, що представляють основні економічні інтереси (зазвичай це профспілки та спілки роботодавців), отримують привілеї і можливість брати участь у розробці законопроектів і політичних рішень в обмін на прийняття відповідальності і зобов’язань щодо сприяння державі в управлінні суспільством.

Зарубіжний досвід державно-приватного партнерства (далі – ДПП) як одного з механізмів взаємодії держави та бізнесу утворюється досить широким колом проектів, форми реалізації яких характеризуються високою різноманітністю, але об’єднуються загальною концепцією про те, що досягнення більш сприятливого співвідношення ціни і якості в наданні послуг, які традиційно надавалися державним сектором, можливо завдяки залученню управлінського потенціалу приватного сектора, включаючи кваліфікацію, менеджмент і фінанси, а також за рахунок грамотного розподілу між учасниками проектних ризиків. Подібні проекти отримали розвиток у світі, особливо в Західній Європі і Великобританії, з початку 90-х рр. минулого сторіччя, довівши свою життєздатність не тільки на

розвинених ринках, але в різних соціально-економічних умовах, у тому числі при високих обмеженнях фінансування соціальної сфери.

На сьогодні у світі існує дві основні моделі ДПП - «англосаксонська», яка приводить в остаточному підсумку до приватизації підприємств і зміни форми власності, і «латинська», згідно з якою держава, делегуючи повноваження, не передає комерційному підприємству всіх виключних прав (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз моделей державно-приватного партнерства

<i>Назва</i>	<i>Сутність моделі</i>	<i>Географія поширення</i>	<i>Примітки</i>
Англосаксонська модель	Передбачає повсюдне запровадження конкурентного середовища, розробку чітких короткострокових контрактів, створення контролюючих органів, що стежать за їх виконанням. Об'єкти з часом передаються в приватну власність	США, Великобританія, деякі країни Латинської Америки, Південно-Східної Азії, Індія	Акценти моделі ставляться на збільшення кількості ефективних власників за рахунок використання потенціалу приватного бізнесу в інфраструктурній та соціальній сферах
Латинська модель	Передбачає передачу управління інфраструктурою або господарськими об'єктами від державної або місцевої влади приватним компаніям при збереженні активів у держвласності. За державою залишається право вибору основної і інвестиційної стратегії розвитку, тоді як задоволення потреб населення здійснюється фірмами самостійно	Франція, Німеччина, Данія, Голландія, деякі країни Східної Європи	Можливість досягнення збалансованих рішень при дотриманні інтересів усіх зацікавлених сторін (влади, комерційних компаній і споживачів)

Аналіз моделей показує, що оскільки державно-приватне партнерство розглядається як деяка альтернатива приватизації, що забезпечує ефективне управління активами в поєднанні з дотриманням інтересів всіх зацікавлених сторін (включаючи споживачів суспільних благ), для вітчизняних умов більшою мірою підходить латинська модель.

У цілому можна зробити висновок, що сучасні контракти ДПП являють собою не готові стандартні юридичні форми, а різняться в залежності від галузевої чи регіональної специфіки. Оренда, довірче управління, лізинг, спільні підприємства, концесії - тільки деякі конкретні форми набуваючого у всьому світі обороти процесу взаємопроникнення і взаємозбагачення державної та приватної власності і типів господарства, на них заснованих.

Отже, взаємодія держави і бізнесу, а також зміна підходів до організації даного процесу може бути структурована у трьох основних взаємозалежних площинах: політичній, соціальній, економічній. Аналіз історичних аспектів взаємодії держави та

бізнесу та особливостей її розвитку у зарубіжних країнах дозволив виокремити дві принципово відмінні моделі взаємодії держави і бізнесу: інституційну та посередницьку. Систематизація та узагальнення моделей взаємодії держави і бізнесу, визначення їх переваг та недоліків стане теоретичним підґрунтям для подальшого вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку державно-приватного партнерства в Україні шляхом створення власної моделі такої взаємодії.

Як напрямок подальшого дослідження, істотного значення набуває розвиток механізму управління відносинами у системі «держава-бізнес» з урахуванням регіональних детермінант та інституційних атрибутів його розвитку для визначення управлінських заходів з його становлення.

Література:

1. *Велков В.* Взаємодія влади та бізнесу на регіональному рівні: стан і шляхи вдосконалення [Електронний ресурс] / В. Велков // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – Вип. 2. – С. 187–195.
2. *Дегтяр А. О.* Моделі взаємодії держави та бізнесу у сучасному світі / А.О. Дегтяр, С.М. Нарожний // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. – Вип. 4 (43). – С. 116–123.
3. *Киселев В.* Взаимодействие крупного капитала и государственной власти (зарубежный опыт) / В. Киселев // Проблемы теории и практики управления. – 2004. – № 1. – С. 54–60.
4. *Музиченко А. С.* Моделі взаємодії влади та бізнесу в умовах ринкової економіки / А. С. Музиченко, А. Л. Бержанір // Сталий розвиток економіки : міжнар. наук.-вироб. журн. – 2013. – № 4 [21]. – С. 24–28.
5. *Шамхалов Ф.* Государство и экономика. Власть и бизнес / Ф. Шамхалов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2005. – С. 306.
6. *Lane F. S.* Current Issues In Public Administration. – N.Y. : St. Martin's press, 1990.

Надійшла до редколегії 19.10.2015 р.

УДК 351: 002.8

С. А. Мороз,

*здобувач науково-дослідної лабораторії управління
у сфері цивільного захисту Національного університету
цивільного захисту України, м. Харків*

ПОТЕНЦІАЛИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ” ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проаналізовано зміст паспортів спеціальності науки державного управління щодо можливості використання їх напрямів для дослідження проблематики державного управління розвитком трудового потенціалу. Визначено потенціали спеціальності